

VESNICE – ŽIVÝ ORGANISMUS

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pro prezentaci bylo použito vyobrazení z těchto zdrojů:

Foto a fotoarchiv Ireny Novotné

Kniha Weis, K.: Český jih a Šumava v písni. Praha 1928-1941.

Kronika Katovic

Zobrazení z časopisu Český lid

Dobová pohlednice husopasky - 1946

Při přednášce jsou použity také obrazové materiály MSP Strakonice a několika soukromých osob, které nejsou součástí této prezentace, protože byly zapůjčeny pouze pro účel přednášek.

Obec - základní článek společenské organizace od raného feudalismu

všichni obyvatelé z různých sociálních
vrstev usedlí v jedné vesnici

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA

Země: *C. S. R.*

Číslo: *967*

Politický okres: *Střekov*

LIST DOMOVSKÝ

jměno *Josefa* město *Katovice* obec *Střekov*

MNV v Katovicích osvědčuje že domovská příslušnost dosud trvá

potvrzuje, že

Josefa Kustova v Katovicích 23. května 1930

zaměstnání:

dělnice

věk: nar. dne

23. 2. roku 1893

v

Katovicích

okres:

Střekov

země:

C. S. R.

Stav:

svobodná

rozvedená

MÁ V TÉTO OBCI PRÁVO DOMOVSKÉ

v *Katovicích* dne *23. května* 1930

Vlastnoruční podpis toho, komu list domovský svědčí:

Josefa Kustova

Jménem města-obce:

Josef Kustovský
starosta

radní

ZDAR REPUBLICE!

Lež spojená s nevědomostí — jest hloupost, lež spojená s chytrostí — jest ničemnost,
lež spojená s vypočítavostí — jest podlost!

Domovské právo

- právo na nerušený pobyt v obci a na chudinské zaopatření z její strany.
- Institut **domovské obce** vznikl v českých zemích v souvislosti se zavedením obecní samosprávy v roce 1849, zrušen byl až roku 1948.

Samospráva

- vrchnost ji různě omezovala
- rychtář (na Moravě fojt)
- – bohatý, zvláštní práva (statek osvobozen od většiny robot)
- - postupně rychtář vykonavatel vrchnostenské moci

Rychtář a konšelé

- –byli voleni buď na výroční vesnické hromadě či dosazení vrchnostenským úředníkem

STRAKONICKÝ RYCHTÁŘ

(AKVAREL NEZJIŠTĚNÉHO MALÍŘE Z PRVNÍ POLOVICE 19. VĚKU)

Obecní záležitosti

- **věci správní** (chování v krčmách, zakazování hazardní hry, zamezování čarování apod.)
- **soudní** (spory o škody na poli, dluhy, nadávky, rvačky)
- **majetkové** převody, velké **přečiny** souzeny na velikých (obecných) soudech – 1 x ročně v přítomnosti celé obce (zpravidla v zimě)
- obecní hromady – častěji, dle potřeby
- obec společně ručila za **bezpečnost svého území** (např. museli uhradit loupež, pokud se dostatečně nesnažili chytit lupiče)
- pokud někdo dlužil v jiné vsi, mohl být místo něj zadržován až do úhrady dluhu jeho soused
- společné ručení za včas a správně vykonané robotní práce; za odvádění vrchnostenských dávek a zemských berní; za vrácení půjčky některého poddaného vrchnosti

Rychtářské právo – znak pravomoci

- péče o mezníky (pocta) – 1x ročně (na letnice či na sv. Jiří)
- obchůzka mezníků (pod ním sklo, či dřevěné uhlí), jejich oprava
- hoši dostávali výprask (zvyk známý už v 15. století)
- pokuty za uorávání; z nich zaplaceno pohoštění; někdy v ten den také přijímání sousedů
- spor - slib v hrobě
- zvláštní práva členů obce – poměr k obecnímu majetku, společné užívání občin, obecních polí, pastvin, luk, lesů usedlými sedláky
- obecní dřevo, seno – rozděleno do hromad – losovalo se
- ochrana bezpečnosti majetku obyvatel – povinnost konat ponůcky, v městech pomáhat s pomůckami hlásnému; - povinnost vypravit se na ponůcku podle sousedství
- připomínal souseď souseďu a předal halapartnu či jinou zbraň, kterou byl ponůckář vyzbrojen, nosil lucernu, čas od času zpíval, troubil či pískal (znamení, že nespí)
- občas vycházel na kontrolu rychtář s koněm

Obecní zaměstnanec - ponocný

pastýř

- páslo se na obecních pastvinách společně
- malé vsi – sousedé se střídali
- najímání pastýře obcí – drobné pohoštění
- vyplácení služného (sýpka) - součást sypané obilí – slavnější shromáždění
- sedláci přinášeli obilí (hanba přinést obilí kolik bylo povinno)
- přinášeli víc – za to se koupilo pivo, k hostině přispívali i obecní služebníci
- pastýř a hlásný, někdy i domkáři a podruzi
- hostina (někdy v Čechách nazývaná bejkova svatba) – urovnávaly se rozepře – trvala i více dnů
- další příležitost ke smíru – posvícení - bohaté hody (vrchnost zakazovala)

Udržování sounáležitosti členů obce – nutnost spolupráce

- potřeby zemědělského hospodářství (trojpolní hospodářská soustava)
- nedostatečná vybavenost potahy a hospodářským nářadím (spřáhání dobytka)
- společné obdělávání obec. polí, luk (výtěžek na společné potřeby)
- úprava polních cest, vodních toků, čištění obec. rybníka apod.

- Společné pořizování nákladnějších zařízení – sušárna ovoce, pazderna, lis, stoupa, obecní mlýn
- Podvečerní beseda venku, v zimě ve světnici
- Sousedé si vzájemně pomáhali (3.-5. stavení z obou stran) – každá rodina tak patřila k několika různým sousedským skupinám

Díky tomu – pospolitost v obci

Sousedské vztahy – důležité
dobrý soused = drahý klenot

- 2. polovina 18. století – obec už jako výsadní organizace sedláků
- bezzemci a drobní rolníci žádná práva
- 1848 – zrušení roboty

Patrimoniální zřízení

- Na venkově **patrimoniální úřady** – veřejná správa politická, finanční a soudní, jejich pravomoc vycházela z vlastnické správy velkostatku.
- Kompetence úřadů se vyvíjela a ve své konečné formě od konce 18. století a v první polovině 19. století se stala základem pozdějších státních orgánů (okresních soudů, okresních hejtmanství, berních správ a berních úřadů)
- Zrušením poddanství v roce 1848 zanikla i tato tradiční správa, jejíž kompetence převzaly orgány nového zřízení. Konečným termínem faktického trvání patrimoniální správy se stal až 1. červenec 1850
- 2. polovina 19. století – zrušení patrimoniální správy – zaveden **nový obecní řád** – rovná práva k obecnímu majetku všem usedlíkům, kteří v obci platili daně. Ale nefungovalo zcela, až po II. sv. v. změny

Čeled'

- chudí už od 6 (pasáci, chůvy), často jen za stravu
- chodili i děti sedláků – na panské
- na rok, trestání, ústrky
- čeled' spala v čeledníku, u menších hospodářů v chlívě či v komoře
- děvečky, čeledíny – někdy svobodní až do smrti
- dostávali málo peněz, naturálie, plátno, oděvní součástky
- městské služky – z nejchudších oblastí např. Šumavy, JČ apod.

Novousedlíci

- obec vedle vrchnosti zpravidla spolurozhodovala, kdo se může usadit (až do 18. stol. vrchnost dosazovala na pusté grunty a neptala se).
- Někdy si musel novousedlík najít v obci ručitele, že bude řádně hospodařit.
- Nový hospodář se veřejně přijímal do obce např. na početní hromadě
- Sliboval, že bude poslouchat starší susedy, dobře hospodařit, plnit všechny obecní a poddanské povinnosti spolu s ostatními susedy a zachovávat všechny vesnické zvyky a obyčeje.
- Než byl přijat další sused, často měl určité povinnosti – konal pochůzky pro rychtáře a konšely, chodil zvát do hromady, přebíral mimořádné ponůcky
- Když syn přebíral od otce usedlost, musel žádat o přijetí do obce také – snazší přijetí a příjemné (peníze) bylo nižší.
- Závěrečná hostina

Spolky

Od 15. století – hlavně v malých městečkách vznikají některá zvláštní sdružení – organizováni jen někteří členové obce:

1. sdružení uchovávalo soubor zásad tradovaného zvykového práva – k ochraně zájmů obyvatel, kteří se zabývali specializovanou výrobou:
 - např. staré medařské a brtnické organizace, organizace rybářů – uchovávali pevný řád rybolovu ve vodních tocích
2. některá sdružení nově vznikala, postupně se stala součástí venkovského života:
 - např. horenská organizace – majitelé vinohradů, salašnická organizace (M+Slovensko) – zájmy hospodářů

Od konce 18. stol. spolky vznikaly jako určitá protiváha stavovských korporací

- nová forma společenského života hlavně ve městech
- nejprve spolky zabývající se sociální péčí o nemocné, pohřebnictvím, podporou vdov, sirotků a invalidů – snaha o dosažení obecního prospěchu
- postupně změna – prosazování vlastních spolkových zájmů, někdy i nástroj polit. aktivity
- **po 1848 – rozvoj občanské společnosti a spolků**
- duben 1848 – první (neprovedená) ústava – právo občanů vytvářet spolky
- březen 1849 – lze zakládat spolky, ale nesmí mít protistátní charakter, nad činností spolků zaveden policejní dozor
- prosinec 1851 – nařízení – zákaz politických spolků (omezení politického života v Rakousku)
- **1852 – spolkový patent** – základ spolkového života – do praxe se dostal jen částečně
- **1861 – obnovení ústavnosti – obnovení spolků a shromažďovací svobody** – vznikaly nejen kulturní, ale i hospodářské spolky
- **1867 – spolkový a shromažďovací zákon** – zakládání politických i nepolitických spolků; o vzniku spolku rozhodovalo místodržitelství (úřady nadřízené okresním hejtmanstvím, podřízené ministerstvu vnitra)

- dohled nad spolky – okresní hejtmani, policejní ředitelství
- spolky musely hlásit počet a jména členů, konání spol. Schůzí
- počáteční období spolkového života – sociální výlučnost – členství ve spolku záviselo na výši příspěvku a dosaženého vzdělání
- osobní prestiž (být ve více spolcích)
- přelom 19. a 20. stol. – skrytá pol. aktivizace (spolkový prapor – světil se – užití při spolkových akcích i při pohřbu; spolková almara – písemnosti, archiv, spolková knihovna, spolková místnost atp.)

Dělení spolků:

Společenské a kult. výchovné

Turistické a tělocvičné

Zájmové

Charitativní

Hasičské a vojenských vysloužilců

Náboženské

Nacionální

Dělnické

19. století

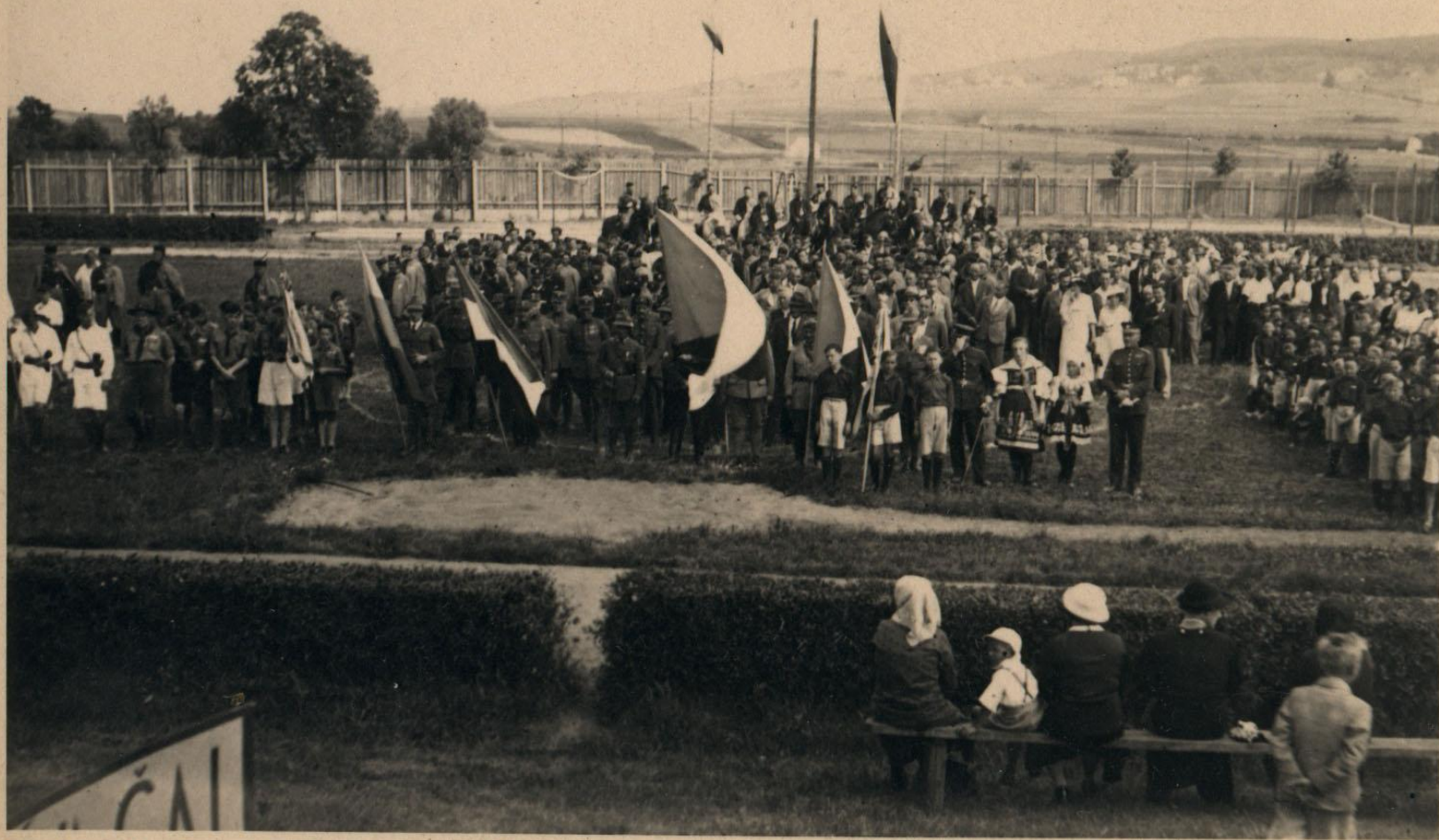
- zmnohonásobení spojení vesnice s okolním světem
- začala vznikat různá sdružení spojená s organizacemi vytvářenými pro širší území
- tato sdružení měla svá pravidla
- např. vesnické lovecké společnosti (dříve polopanská sdružení); navázala myslivecká sdružení (staré zvyky zahájení a vedení honu, výřad ulovené zvěře, poslední leč, názvosloví, etiketa)

2. polovina 19. století - zakládány čtenářské, zpěvácké spolky (často vlastní spolková místnost)

- 1860 – založen **Hlahol** – český pěvecký spolek (dle něj vznikaly další)
- 1862 – **Svatobor** (usiloval o rozvoj č. poezie a beletrie)
- 1863 – **Umělecká beseda** (rozvoj tradice české kultury)
- **hasiči** (1850 – Zákupy; první SDH v R-U (hlavně Němci), 1864 – Velvary (Češi))
- 1862 – **Sokol**, Miroslav Tyrš
- 1866 – v Čechách 22 sokolských jednot
- 1868 – 60 sokolských jednot
- Sokol = posila českého národního hnutí

50 let "Sokolů" v Glatoněch

2/7. 35.

Orel česká sportovní organizace;

- druhá nejpočetnější, založena na počátku 20. století katolickými sportovci
- vznikal postupně zakládáním a slučováním lokálních katolických spolků na přelomu 19. a 20. století
- 1909 – oficiální rok založení – sjednocení názvu, jednotné vedení organizace

Baráčníci

- 1873 – založil Petr Gut baráčníky
- organizace měla u drobného měšťanstva, řemeslníků, dělníků udržovat národní svéráz; lidové zvyky pro ně upravoval i Zíbrt.
- pořádali různé slavnosti (dožínky, masopustní, májové zábavy) ve stylizovaných „českých krojích“

- schůzky v hospodě (rychta)
- titulatura, etiketa, oblečení...
- podpora při vypravování pohřbů,
- někde i charitativní pomoc (např. podpora mateřské školy v pohraničí)

Postupně další spolky – např. chovatelé drobného zvířectva, zahrádkáři

- mají podobný řád v celé republice, zatím se nevytvořily regionální rysy
- význam pro upevňování vztahů mezi vesničany

Pocit vzájemné sounáležitosti
plnohodnotné trávení volného času
radost a uspokojení
nejen sobě, ale i druhým

Spolky – organizace se samostatnou právní subjektivitou

- na základě dobrovolného členství se tu sdružují osoby se stejnými cíli a zájmy
- vyvíjí činnost na základě stanov, přijatých plénem a schválených příslušným státním orgánem

zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů

- Nedokonalosti – např. vznik sdružení vychází z principu registrace, proto nelze sdružení zakázat, stejně tak neřeší otázky hospodaření sdružení, přičemž podle stejného zákona např. fungují i odborové organizace
- Zánik spolků – sdružení (tedy i spolek) zaniká dobrovolným rozpuštěním či sloučením s jiným sdružením nebo pravomocným rozhodnutím ministerstva o jeho rozpuštění. Při zániku spolku je nutno provést majetkové vypořádání
- v roce 2010 kolem 78 000 spolků, nezanikají, ve statistikách zůstávají i ta nečinná
- od 2014 – bude platit nový občanský zákoník
- nové spolky budou registrované u rejstříkového soudu (doteď jen evidované na ministerstvu)
- do 2016 staré spolky musí mít v názvu spolek, či zapsaný spolek, či zkratku zs
- v současnosti občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy se řídí různými zákony, nově bude jeden společný